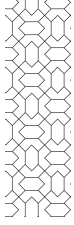

CITATION

Cemil LIV, "Evaluation of the Impact of Belief Problems on the Marriage Agreement", *Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZIFDER]*, 15, 15 (2019/15) pp. 157-183.

İTİKADİ PROBLEMLERİN EVLİLİK AKDİNE ETKİSİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

Evaluation of the Impact of Belief Problems on the Marriage Agreement

Cemil LIV

Dr. Öğr. Üyesi,

Çankırı Karatekin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı.

Dr. Assistant Professor,

Cankiri Karatekin University, Faculty of Theology, Department of Islamic Law.

cemilliv@karatekin.edu.tr, Orcid: 0000-0003-2937-5917.

Öz

Bilim ve teknolojinin gelişimi ile birlikte toplumlar arası iletişim ve etkileşimin hızla yayıldığı bir dönemden geçiyoruz. İletişim sektöründeki hızlı ilerleme ile sosyal medyanın hemen hemen her haneye girmesi kişiler ve ülkeler arası sınırları kaldırarak dünyayı âdeta küçük bir köye dönüştürmüştür. Teknolojide yaşanan hızlı gelişim, insanları pek çok kültür ve inançla buluşma ve bir arada yaşama durumuyla karşı karşıya getirmiştir. İnternet kültürünün yol açtığı bilgi kirliliğinin girdabına düşen insan, pek çok kafa karışıklığı ile karşı karşıya kalmıştır. Bu kafa karışıklığı, kişinin inanç sisteminde çöküntülere yol açmış, kendisini birçok sapık akımın zehirli kısıkaçlarında bulmuştur. Ağzından çıkan sözlerin, yapılan eylemlerin inanç dünyasına etkisi önemsenmez olmuştur. Manevi hayatın temelini oluşturan inanç sisteminde yaşanan çalkantılar, bu temel üzere kurulan ahlak ve amel dünyasında da yıkıcı etki yaratmıştır. Aile hukuku da bu sarsıntıda en çok etkilenen sistemdir. Sosyal medya aracılığıyla inanç sistemini sarsacak kelime ve eylemlerin bu denli artış göstermesi bunların evlilik akdinde meydana getireceği etkinin analiz edilmesini gerektirmektedir. Bu açıdan konunun güncelliğini koruduğunu düşünmekteyiz. Biz bu çalışmamızda sapıtırıcı akımların internet aracılığıyla yaydığı inkârcı söz ve davranışların klasik fıkhıta yer alan elfaz-ı küfür kavramı ile bağlantılarını tespit ederek evlilik akdine etkisini değerlendirmeye çalıştık. Sonuç itibarıyla; elfaz-ı küfürün sebep olduğu itikadi problemlerin fıkhi değerlendirilmesinde; itikadi problemlere yol açacak inkârcı söz ve davranışların irtidad kapsamında değerlendirileceği, bu durumun ise nasslarda evliliğin kurulmasına ve devamına engel olarak görüldüğü kanaatine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, aile hukuku, itikad, irtidad, evlilik.

Evaluation of the Impact of Belief Problems on the Marriage Agreement

Abstract

Together with the development of science and technology, we are going through a period in which communication and interaction between communities are spreading rapidly. With the rapid progress in the communication sector, social media has entered

KAYNAKÇA

Cemil LIV, "İTİKADİ PROBLEMLERİN EVLİLİK AKDİNE ETKİSİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZIFDER]*, 15, 15 (2019/15) ss. 157-183. **Makale Geliş T.:** 12/02/2019 **Kabul T.:** 16/05/2019 **Makale Türü:** Araştırma Makalesi.

almost every household. Borders between countries removed, the world turned into a small village. There is no limit to interpersonal communication. The rapid development in technology has brought people together to meet many cultures and beliefs and face together. The contamination of the information pollution caused by the Internet culture has been confronted with a lot of confusion. This confusion led to the collapse of the belief system. Person has found himself in the venomous clamps of many perverse currents. The effect of the words of their mouths on the world of faith has been ignored. Fluctuations in spiritual life has a devastating impact on the world of morality and action.

Family law is the system most affected by this shock. Increase in words and actions that will shake the belief system through social media. The issue of apostasies effect of the marriage contract should be analyzed. In this respect, we think it is a current issue. In this study, the dangers and behaviors of the deflector currents through the internet In Islamic Law we have explained in connection with the *elfâz-ı küfr*. As a result today, the discourses that will lead to *itikadi* problems have been extremely proliferated. If one of his spouses does not take the violent form of his family and his / her environment marriage should not be finished.

Keywords: Islamic Law, family law, marriage, belief, apostasy.

GİRİŞ

İslam, evlilik ve boşanma konularına diğer hukuki alanlardan çok daha fazla hassasiyet göstermiştir. Toplumun temel taşı olan ailenin muhafaza edilmesi, toplumsal huzurun devamı için önemlidir. Ancak sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel alandaki hızlı gelişmelerin aile hayatına yansımaları her zaman olumlu olmamıştır. Batı kültüründe doğan, ardından tüm dünyada yayılmaya başlayan inançsızlık problemi fert ve toplum zihninde büyük yaralar açmıştır. İnanç dünyasında oluşan yıkım, sakin ve huzur kaynağı olması gereken aile de sıkıntılarının oluşmasına neden olmuştur. Mutlu olma hayali ile evlilikle kurulan yuvalar, eşlerin ağzından çıkan küfür lafızları ile birlikte modern dünyanın inançsızlık girdabına kapılarak yıkılıyor. Aile içerisinde eşinin *elfaz-ı küfür* kapsamında söylediği sözlerin fihhi anlamda bir karşılığının olması, diğer eşi ayrı bir endişeye sevk ediyor.

İnançsızlık problemi sadece bugüne has bir problem değildir. Peygamber Efendimiz döneminden itibaren Müslümanlar arasında hemen her dönemde irtidad olayları gözükmiştir. Bu probleme klasik fıkıh kaynaklarımızda *elfaz-ı küfür* ve irtidad kavramları kapsamında yer verilmiştir. Bugüne gelindiğinde ise *elfaz-ı küfür* kapsamına girebilecek birçok söylemin mevcudiyetini koruduğunu, hatta sosyal medyanın da etkisiyle toplum içerisinde hızla yayıldığını görebiliyoruz. Konuştukla-

rı lafızların, paylaştıkları sözlerin sonuçlarını önemsemeyen bir toplum oluşuyor. Bu gidişattan en çok etkilenenlerin başında aile ve evlilik akdi geliyor.

1. ELFAZ-I KÜFÜRLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İmandan çıkıp küfre girmeye sebep olan sözler anlamında bir terim olan (الفاظ الكفر) elfaz-ı küfür, Hz. Peygamber'in Allah'tan getirdiği kesin olarak bilinen vahyi ve inanılması zorunlu olan dinî hükümleri (zarurat-ı diniyye) inkâr eden bütün sözleri kapsar.¹

1.1. Elfaz-ı Küfür Kapsamındaki Sözler

Elfaz- küfür kavramı Kur'an-ı Kerim'de "And olsun ki Müslüman olduktan sonra inkâr edip küfür sözünü söylemişler iken, söylemedik diye Allah'a yemin ettiler..." (et-Tevbe 9/74) ayetinde "كَلِمَةَ الْكُفْرِ" olarak yer almıştır. Ayetin nüzul sebebi olarak gösterilen olay, ağızdan çıkan lafızların küfre sebep olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir. Rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.s.) ve ordusu Tebuk seferinde olduğu sıralarda, sefere katılmayıp Medine'de kalan münafıklar hakkında kınayıcı ve azaba uğrayacakları anlamında ayetler inmeye başlar. Sefere katılanlar içinde yer alan Cülas b. Süveyd "Eğer Muhammed'in Medine'de bıraktığımız dostlarımız, efendilerimiz ve ileri gelenlerimiz hakkında söyledikleri doğruysa biz eşeklerden beteriz." diye bir söz söyler. O mecliste hazır bulunan Amir b. Kays el-Ensârî'nin, durumu Hz. Peygamber'e iletmesi üzerine Cülas, küfrü gerektirecek hiçbir söz söylemediğine yemin eder. Ancak ayet, söylenen sözlerin küfrü gerektirdiğini (كَلِمَةَ الْكُفْرِ) bildirir.²

Kur'an-ı Kerim'de كَلِمَةَ الْكُفْرِ kapsamına giren birçok ifadeye yer verilmiştir. «Meryem oğlu Mesih Allah'tır diyenler and olsun ki kâfir olmuşlardır.» (el- Mâide 5/17); «Allah için üçüncüsüdür diyenler and olsun ki kâfir olmuşlardır.» (el- Mâide 5/73); «İçlerinden bir uyarıcı gelmesi onları şaşırttı. Kâfirler, (peygamberler için) bu yalancı bir sihirbazdı dediler.» (Sâd 38/4); «Hayat, ancak bu dünya hayatıdır. Ölürüz ve yaşa-

¹ Ahmet Saim Kılavuz, "Elfaz-ı Küfür", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1995), 11:26.

² Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et- Taberî, *Câmi' u'l-beyân fî tefsiri'l-Kur'ân* (Kahire: Daru'l-Hicr, 1422/2001), 11: 569.

rız, bizi ancak zaman helak eder» (el-Câsiye 45/24; el-En'âm 6/29; el-Mu'minûn 23/37);»Bu çürümüş kemikleri kim diriltir?»(Yâsîn 36/78); «Kıyametin kopacağını sanmıyorum. Rabbimin huzuruna götürülsem bile hiç şüphe yok ki orada bunun yerine daha iyisini bulurum.»(el-Kehf 18/36); «Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr edenler iyice sapıtmıştır.»(en-Nisâ 4/136); «Allah'ı ve peygamberlerini inkâr eden, Allah'la peygamberleri arasını ayırmak isteyen, bir kısmına inanır bir kısmını inkâr ederiz diyerek ikisi arasında bir yol tutmak isteyenler, işte onlar gerçekten kâfir olanlardır.» (en-Nisâ 4/150-151); »Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.» (el-Mâide 5/44) gibi ayetler insanların kullandıkları lafızlarla inkâra saptıklarını ifade etmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de كَلِمَةَ الْكُفْرِ olarak tanımlanan bu ifadelerle ilave olarak hadis kaynaklarında da Müslüman bireyleri küfre götüren söz ve davranışlara yer verilmiştir. «Müslüman bir kişi, başka bir Müslümanı küfürle itham ederse, şayet o küfür içinde değilse kendisi kâfir olur.»³ «İslam dininden başka bir din üzere yemin edenler, lafızlarını söyledikleri o din üzere olurlar.»⁴ «Kâhinlere gidip söylediklerini tasdik edenler Muhammed'e indirilen dini inkâr etmiş olurlar.»⁵

Kur'an ve hadis kaynaklarında örnekleri verilen bu ifadeler dikkate alınarak Müslüman bir bireyin söyledikleri sözlerden elfaz-ı küfür kapsamına girenler şu şekilde gruplandırılmıştır.⁶

1. Allah'ın zatı, sıfatları ve fiilleri ile ilgili olanlar: Allah'ın zatı, sıfatları ve fiilleri konusunda uluhiyet makamıyla bağdaşmayan, tevhid ilkesine aykırı düşen, nasslarla belirlenmiş sıfatların inkârına götüren, yaratıcıyı yaratıklara benzeten, uluhiyete ait herhangi bir hususu alaya alan veya ilahî buyruklardan birini reddeden sözler.⁷ Örneğin, «Namazlarını terk etme! Allah, bundan dolayı seni sorumlu kılar.» diye uyaran birisine, «Bana hastalıkla sıkıntıyla zulmedip bir de namaz mı soracak!» diye cevap veren kişi küfre girmiş olur. Ayrıca «Bu, Allah'ın takdiri.»

³ Ebû Dâvûd, «Sünnet», 15.

⁴ Buhârî, «Yemin», 6.

⁵ İbn Mâce, «Tahâret», 122.

⁶ Kılavuz, «Elfaz-ı Küfr», 11: 27.

⁷ Kılavuz, «Elfaz-ı Küfr», 11: 26.

şeklindeki bir söze “Ben, Allah’ın takdirinin dışındaki şeyi yapacağım” diyen kişi mürtet olur.⁸

2. Peygamberliğe dair olanlar: Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed ve diğer bütün peygamberlerin Allah’ın elçileri olduğunu reddeden, peygamberleri sihirbaz, yalancı ve büyücü gibi ifadelerle inkâr eden, onların getirdiği tebliğleri küçümseyen söylemler ile peygamberlerin öğrettiği ibadet şekillerini değiştirici eylemler küfür kapsamında değerlendirilir.⁹

3. Kur’an’a ilişkin olanlar: “Kur’an’ın tamamını veya bir kısmını inkâr eden, Kur’an’a bir kelime ilave edip onun Allah katından olduğunu söyleyenler, Kur’an’daki iman, ibadet, hukuk, ahlak konularına ilişkin bilgilerin yanlış ve eksik taşıdığını öne süren, haram kıldıklarını helal ve helal kıldıklarını haram sayan, Kur’an’ın Allah kelamı olmadığını öne süren, onu küçümseyip alaya alan ifadeler.”¹⁰

1.2. Elfaz-ı Küfür Kapsamındaki Fiiller

Müslüman kişi İslam dininin yapılmasını yasakladığı bazı eylemleri kasten yaparsa irtidad etmiş olur. Yasaklanan eylemlerden bazıları failin niyetine göre küfrü gerektirmese de bazı fiillerde niyete dahi bakılmaz. Mushaf’ı pislik içerisine atan kişinin bu eylemi küfrü gerektirir. Kastının ne olduğunun bir önemi yoktur. İslam’ın haram kıldığı zina, içki, kumar ve faiz gibi haram fiillerin inkâr kastı olmaksızın işlenmesi ise

⁸ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri en-Nevevî, *Ravzatü’l-tâlibîn* (Beyrut: el-Mektebü’l-İslâmi, 1412/ 1991), 10: 66; Ebü’l-Abbas Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ’l-kübrâ* (Beyrut: Darü’l- Kütübî’l-İlmiyye, 1407/ 1987), 5: 535; Ebü’l-Abbas Ahmed İbn Hacer el-Heytemi, *el-İlam bi-kavati’l-İslam*, thk. Muhammed b. Abdurrahman Hammis, *el-Câmi’ fi elfazi’l-küfr* (Kuveyt : Daru İläfi’d-Devliyye, 1999/1420), 221.

⁹ Konuyla ilgili değerlendirmeler için bk. Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed İbn Kudâme, *el-Mugni* (Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.), 10: 72; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri en-Nevevî, *el-Mecmû’* (Beyrut: Dâru’l-Fikr, ts.), 18: 26. Nevevî, *Ravzatü’l-tâlibîn*, 10: 65; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed er-Remlî, *Nihâyetü’l-muhtâc* (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1404/ 1984), 7: 415; Kılavuz, “Elfaz-ı Küfr”, 11: 26.

¹⁰ Konuyla ilgili değerlendirmeler için bk. Kılavuz, “Elfaz-ı Küfr”, 11: 26; Mansur b. Yunus b. Selahaddin el-Buhûti, *Keşşâfü’l-kıma’ an metni’l-ikna’*, (Beyrut: Daru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1430/ 2009), 6: 168; Muhammed b. İsmail b. Mahmud Bedr er-Reşid, *Elfaz-ı Küfr*, thk. Muhammed b. Abdurrahman Hammis (Kuveyt : Daru İläfi’d-Devliyye, 1999/1420), 27.

küfrü gerektirmez. Kişinin bu fiilleri haram olmadıklarını iddia ederek işlemesi ise küfrü gerektirir.¹¹

İslam'ın yasakladığı fiilleri tevile dayanarak helal sayanlar kâfir sayılmamıştır. Zira Hz. Ömer döneminde “İnananlara ve yararlı iş işleyenlere, sakınırlar, inanırlar, yararlı işler işlerler, sonra haramdan sakınıp inanırlar ve sonra isyandan sakınıp iyilik yaparlarsa daha önceleri tatmış olduklarından dolayı bir sorumluluk yoktur.” (el- Mâide 5/93) mealindeki ayet ile içkinin haram olmadığı yorumunu yapıp içmeye devam eden kişi kâfir sayılmayarak sadece içki haddi uygulanmıştır.¹²

Emredilen bir fiilin yapılmamasının küfrü gerektirip gerektirmeyeceği fıkıh doktrininde tartışılmıştır. İnkâr niyeti taşıyıp taşınamaması kişinin küfürle itham edilip edilmemesinde önemli bir faktördür. Söz konusu fiili dinin bir emri olarak kabul etmesine rağmen yapmıyorsa sadece günahkâr olur.; küfrünü iddia edemeyiz. Örneğin, namazın farzîyetine inanmasına rağmen eda etmiyorsa sadece günahkâr olduğunu söyleyebiliriz.¹³

İslam'ın farz kıldığı fiillerin inkâr edilerek yapılmaması ise küfrü gerektirir. Örneğin namaz, oruç ve haccın farzîyetini inkâr ettiği için yerine getirmemesi kişinin küfrünü gerektirir.¹⁴ Ancak İslam'ın hükümlerini öğrenme imkânı olmayan, farz kılınan hususları bilgisizlikleri sebebiyle yapmayan kişiler mürted olarak değerlendirilmez. Ancak İslami esasları kolaylıkla öğrenebileceği yerlerde olan bir kişinin inkârı küfür sayılır.¹⁵

Şâfiî mezhebi içerisinde İslam'ın farz kıldığı davranışları mazeretsiz olarak yapmamanın küfrü gerektireceğini ifade eden görüşler vardır. Bu görüş sahipleri Hz. Peygamberden nakledilen “İnsanlarla Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın kulu ve resulü olduğuna şahadet edinceye, namazlarını kılincaya ve zekâtlarını verinceye

¹¹ Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 10: 64; Abdulkâdir Üdeh, *et-Teşrîu'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, (Beyrut: Dâru'l-Kâtibu'l-Arabî, ts.), 2: 707; Fatih Orhan, *İslam Ceza Hukukunda İrtidat ve Temel İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi* (Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2014), 21.

¹² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 9: 12; Üdeh, *et-Teşrîu'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 2: 707.

¹³ Fatih Orhan, *İslam Ceza Hukukunda İrtidat ve Temel İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi*, 23.

¹⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 9:12; Üdeh, *et-Teşrîu'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 2: 708.

¹⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 2:329; Üdeh, *et-Teşrîu'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 2: 708.

kadar savaşmakla emrolundum.”¹⁶ anlamındaki rivayetini delil olarak kullanmaktadırlar. Şâfiî fakihler içerisinde farzların inkâr edilerek terk edilmesinin küfrü gerektireceği, farziyetine inanmasına rağmen ihmal edilerek yapılmamasının küfrü gerektirmeyeceği görüşü de dile getirilmiştir. Rivayette yer alan mukâtele lafzı müfaale babındandır ve işteş anlam yani ancak iki tarafın da katılımıyla gerçekleşen eylemleri ifade eder. Bu rivayet, namazı terk etmekle birlikte namazın farziyetini inkâr konusunda Müslüman toplumla savaşa giren kişi ile savaşılacağını ifade eder.¹⁷

1.3. Elfaz-ı Küfrün İrtidata Sebep Olması İçin Gerekli Şartlar

Müslüman bireylerin inançlarını tehlikeye sokan söz ve davranışların fıkhi sonuçları irtidad kapsamında değerlendirilir. Sözlükte dönmek, geri çevirmek, kabul etmemek anlamlarındaki redd kökünden türeyen ridde ve irtidad, fıkıh terimi olarak, Müslüman bir kişinin kendi iradesiyle İslam dininden çıkmasına denir.¹⁸ İslam’dan küfre dönmeye irtidad bu kişiye de mürted denir.¹⁹ Bir kişinin mürted olarak adlandırılması için küfür içeren sözleri söylemesi, fiilde bulunması, itikadi meselelerde şüphe içerisinde olması gereklidir.²⁰ Bunların yanı sıra itikadi problem teşkil edecek söz ve davranışlara fıkhi bir sonuç bağlayabilmek için kişinin mükellef olması (akıl baliğ olması), küfür lafzını isteyerek ve kasten söylemesi gerekir.

1.3.1. Akıl

İbadet ve hukuki işlemlerde olduğu gibi itikadi bir mesele olan irtidadın geçerliliği için en önemli şart akıldır. Bu sebeple henüz akli olgunluğa ulaşmamış çocuklar ile akli rahatsızlığı olanların irtidadı geçerli

¹⁶ Nesâî, “Cihad”, 1.

¹⁷ Ebü'l-Feth Takıyyüddin Muhammed b. Alî İbn Dakikül'îd, *İhkâmü'l-ahkâm şerhu umdeti'l-ahkâm* (y.y., ts.), 2: 219.

¹⁸ İrfân İnce, “Ridde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2008), 35: 88.

¹⁹ İbn Kudâme, *el-Mugnî*, 9: 4.

²⁰ Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâ'i fi tertibi's-şerâ'i* (Beirut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/ 1986), 7: 134; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kıma'an metni'l-ikna'*, 6: 168. ; Halîl b. İshâk el-Cündî, *el-Muhtasar* (Kahire: Dâru'l-Hadis, 1426/ 2005), 238.

değildir.²¹ Hz. Peygamber'den (s.a.s.) nakledilen “Sorumluluk, üç grup insandan kaldırılmıştır: Bülüğ çağına gelinceye kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyan kişiden, iyileşinceye kadar da akıl hastasından.”²² Rivayeti, irtidadın geçerliliği için akıl ve bülüğün şart olduğunu gösterir.

Akl rahatsızlığı olanların irtidadı geçerli olmadığı gibi, geçici olarak akli melekelerin kullanılmasına engel olan baygınlık, uyku hâli ve mübah bir sebeple sarhoş olanın söylediği küfür sözleri de irtidad değildir.²³ Şahsın kendi iradesi ile oluşan sarhoşluğun irtidadın geçerliliğine etkisi hususunda farklı görüşler belirtilmiştir.

Hanefî mezhebinde kabul edilen görüşe göre, sarhoşun irtidadı kıyasa göre geçerli olsa da istihsânen kabul edilmemektedir. Kıyasa göre bütün tasarruflar zahire göre değerlendirilir. Zira kalplerde gizli olanları bilemeyiz. Bir kişinin küfür gerektiren lafızları söylemesi mürted olarak vasıflandırılması için yeterlidir. Sarhoş olan kişi dili ile küfür sözlerini söylemişse zahire göre hakkında hüküm verilerek mürted olduğunun kabul edilmesi gerekir. Ancak Hanefî fıkhında istihsanen sarhoşun irtidadı geçersiz kabul edilmiştir. Bu yaklaşım tarzına göre, inançla ilgili hükümler nasıl iman üzere bina edilirse, küfür hükümleri de küfrün varlığına bina edilir. İman ve küfür tasdik ve yalanlamayla ilişkilidir. Kişinin tasdik ya da yalanlamasına da ikrarı delil gösterilir. Akli başından gitmiş olan sarhoşun ikrarı ve yalanlaması ise delil olmaya uygun değildir. Delil sahih olmayınca üzerine bina edilen de sabit olmayacağından sarhoşun irtidadı istihsânen geçersiz kabul edilir.²⁴

Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel'in bir görüşüne göre, sarhoş kişinin boşama ve diğer bütün tasarruflarının geçerli olması gibi irtidadı da geçerlidir. Bu içtihadın doğruluğuna sarhoşken yalan söyleyen bir kişiye iftira suçu işlediği gerekçesiyle had cezasının verilmesi delil gösterilmiştir.²⁵

Zâhirî mezhebine göre ise, sarhoştan hasıl olan herhangi bir söze itibar edilmez. Çünkü Allah, Kur'an'da “Ey Müminler! Sarhoş hâlde iken

²¹ Ebû İshâk Cemâlüddin İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şirâzî, *el-Mühezzeb* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-ilmîyye, ts.), 3: 255; İbn Kudâme, *el-Mugnî*, 9: 4.

²² Ebû Dâvud, “Hudûd”, 16.

²³ İbn Kudâme, *el-Mugnî*, 9: 4.

²⁴ Kâsânî, *Bedâiü's-sanâi*, 7: 134.

²⁵ Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 10: 71.

namaza yaklaşmayın. Dahası, ayılıp ne söylediğinizi bilinceye kadar (aklınız başınıza gelinceye kadar) namaza yaklaşmayın!” (en-Nisâ 4/43) ayetiyle sarhoşun söylediklerine bir değer atfetmemiştir.²⁶

1.3.2. Bülûğ

İrtidatın geçerli olması için aranan şartlardan birisi de bülûğdür. Hanefîler içerisinde irtidatın varlığı konusunda bülûğün kıtas olması tartışılmıştır. Ebû Hanîfe, Muhammed eş-Şeybânî ve Hanbeliler irtidatın geçerli olması için bülûğün şart olmadığı görüşündedirler. Akl başında bir çocuğun imanını sahih olduğu gibi irtidadı da sahih kabul edilir. Aklın bir göstergesi olan ikrar imanının da irtidatın da varlığına delildir.²⁷

İmam Şâfiî ve Ebû Yûsuf ise, irtidatın geçerliliği için bülûğün şart olduğunu söylemiştir. Bülûğ öncesi çocukların yaptığı zararlı alışverişler yok hükmündedir. İrtidat da zararlı bir konudur. Bu sebeple iman gibi sırf lehine olan tasarrufu geçerli iken irtidat gibi aleyhine olan bir tasarrufu sahih değildir.²⁸

1.3.3. Niyet

İrtidat suçunun oluşması için gerekli şartlardan birisi de kişinin küfür gerektiren söz ve fiilleri bilerek söylemesi ya da yapmasıdır.²⁹ “Ey Allah’ım! Sen rabbimsin ben de senin kulunum.” yerine “Ey Allah’ım! Ben rabbimin sen de benim kulumsun.” demesi gibi dil sürçmesi ile söylenen sözlerden ötürü veya anlamını bilmeden söylenen sözler ile küfre götürdüğünü bilmeden küfür gerektiren bir fiil yaparsa kişi mürted olmaz.³⁰

Bununla birlikte fıkıh ekolleri içerisinde, küfür gerektirecek bir fiil veya sözün hangi amaçla yapıldığına veya söylendiğine bakılmaksızın

²⁶ Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî, *Muhallâ bi'l-âsâr* (Beyrut: Daru'l-fikr, ts.), 6: 308.

²⁷ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, 7: 134; Behûtî, *Keşşâfü'l-kına*, 6: 168.

²⁸ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, 7: 134; Nevevî, *Minhâc*, 1: 293.

²⁹ Abdulkâdir Üdeh, *et-Teşrîu'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 2: 719.

³⁰ Behûtî, *Keşşâfü'l-kına' an metni'l-ikna*, 6: 169; Fatih Orhan, *İslam Ceza Hukukunda İrtidat ve Temel İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi*, 35.

irtidad sebebi sayılması gerektiği de ifade edilmiştir.³¹ Dolayısıyla küfür gerektiren bir sözü şaka, alay ve hakaret maksadıyla söyleyen ile irtidad kastıyla söyleyen arasında bir fark gözetilmemiştir. Kişinin söylediği veya yaptığının küfrü gerektirecek bir şey olduğunu bilmesi yeterlidir. Dolayısıyla küfür gerektiren bir fiili şaka niyetiyle yapan ya da aynı niyetle küfür sözlerini söyleyen kişinin, rızası olmamasına rağmen bunları yapması ya da söylemesi küfrü seçtiği anlamına gelmektedir.³²

2. ELFAZ-I KÜFRÜN SEBEP OLDUĞU İTİKADİ PROBLEMLERİN EVLİLİK AKDİNE ETKİSİ

“İnanç unsuru, toplum denilen insan mozaığının harcını oluşturmaktadır. Çünkü insanların uzlaşarak bir arada yaşamalarında dinin çok önemli bir rolü vardır. Evlenmede dinin (inanç birliğinin) ön plana çıkarılması, tesis edilmesi hedeflenen ideal aile düzenine şekil ve ruh vermesi sebebiyledir. Çünkü ailenin asli fonksiyonlarından birisi de dünyaya gelen çocuklara müspet bir kimlik ve kişilik kazandırmak, onları sosyalleştirmek ve kültürün intikalini sağlamaktır.”³³ Eşlerden birisinin irtidad etmesinin ideal aile düzenini temelden sarsacağı anlayışı, evliliğin sonlandırılması düşüncesinin fıkıh literatüründe hâkim olmasına neden olmuştur.

Hanefî mezhebinden İmam Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf'a göre, eşlerden birisinin irtidad etmesi hâlinde mahkeme kararına gerek kalmaksızın nikâh akdi kendiliğinden sona erer.³⁴ Bu durumun sebebi sadece eşler arasındaki din farklılığı değildir. Zira Müslüman bir erkekle Ehl-i Kitap bir kadının evliliğine ruhsat verilmiştir (el-Mâide 5/5). Bir erkeğe Ehl-i Kitap kadınla evlilik için izin verilmiş olması, din farklılığının mutlak olarak değil kısmen nikâha mani bir durum olduğunu gösterir.³⁵ Ancak irtidad farklı statüdedir. Din farklılığında Ehl-i Kitap farklı bir

³¹ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâî*, 7: 134.

³² Orhan, *İslam Ceza Hukukunda İrtidat ve Temel İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi*, 35.

³³ Şamil Dağcı, “İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-II”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2000): 137.

³⁴ Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1402/1981), 5: 49.

³⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 49; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâî*, 2: 136

kategoride değerlendirilirken, irtidadın varlığı her şartta nikâhı geçersiz kılmaktadır.³⁶

Hanefî mezhebinde din farklılığının evliliğe engel oluşunun hikmeti, evliliğin hedef ve gayelerine olumsuz etkisiyle izah edilmeye çalışılmaktadır. Evlilik akdinden beklenen sakin ve meveddetin dine karşı düşmanlığı aşıkâr olan küfür ehliyle nikâhta temin edilemeyeceği gerekçesiyle bu tür nikâh sahih görülmemiştir. Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitap kadınlarla evliliğe izin verilmekle birlikte müşriklerle evliliğin yasaklanmasını da bu gayi yorumla izah etmektedirler.³⁷ Bu yaklaşım tarzına göre eşlerin din farklılığının evliliğe mâni olmasının belirli gayesi vardır. Evlilik akdiyle birlikte aile içerisinde sevgi, huzur ve meveddetin oluşması hedeflenmektedir. Oysa müşrik birisinin dinî değerlere karşı olumsuz tutumu nikâhtan beklenen gayenin gerçekleşmesine mâni olacaktır. Ehl-i Kitap kadınların müşrik kadınlardan farklı kategorize edilmesi, Ehl-i Kitap olmanın hakikati araştırmaya ve kabul etmeye daha yakın olmasından kaynaklanmaktadır. Müşrik kişide ise hakikati araştırma eğiliminden çok taklit anlayışı hâkimdir.³⁸

Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre kocanın irtidadı ile meydana gelen ayrılık talak değil fesihdir. Zira irtidad eden koca, ölü mesabesindedir. Ölü bir kişi ise talakı gerçekleştirmez. Muhammed eş-Şeybânî ise, kocanın irtidadından dolayı bu ayrılığın talak olarak kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir. Kocanın irtidad etmesi hâlinde zifaf gerçekleşmemişse kadına mehrin yarısı, gerçekleşmişse mehirlle birlikte iddet nafakası da verilir. Kadının irtidadı hâlinde ise mehir verilir, iddet nafakası ise verilmez.³⁹

Kadın ve erkeğin birlikte irtidad etmesi durumunda daha sonra tövbe etmeleri hâlinde, Hanefiler, kıyasen aralarının ayrılması gerekirken istihsânen evliliğin devam ettiğine hükmetmişlerdir. Kıyasa göre başlangıçta evlilik akdine mani olan bir şey, sonrasında evliliğin devamına da mâni olur. Ancak Hz. Ebû Bekir dönemindeki bazı uygulamalar

³⁶ Orhan, *İslam Ceza Hukukunda İrtidat ve Temel İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi*, 153.

³⁷ el-Bakara 2/221; el-Mâide 5/5.

³⁸ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, 2: 270

³⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 46; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, 2: 337.

kiyasın terk edilerek istihsânen evliliğin devamına karar verilmesine neden olmuştur. Hz. Ebû Bekir döneminde zekâtlarını vermeyerek irtidad eden topluluklar tövbe etmeye davet edilmiş, tövbe edenlerin yeniden nikâh kıymaları istenmemiştir. Sahabe içerisinde hiç kimse bu konuda Hz. Ebû Bekir'e itiraz etmemiştir.⁴⁰ İstihsânen evliliklerinin devam edeceği kararını Hanefîlerden İmam Züfer doğru bulmamıştır. O, kıyasa göre hareket ederek her ikisinin birlikte irtidad etmesi ve tekrar birlikte Müslüman olmaları durumunda eşler arasındaki nikâhin fasid olacağını söylemiştir.⁴¹

Hanefî mezhebinde Hz. Ebû Bekir'den nakledilen uygulamanın yanı sıra bazı akli çıkarımlarla da eşlerin birlikte irtidad ve tövbe etmesi hâlinde evlilik akdinin devam edeceği görüşü temellendirilmektedir. Eşlerden birinin irtidad etmesi durumunda gerçekleşen ayrılık, irtidad eden eşin temsil ettiği kötülük ile Müslüman olan eşin temsil ettiği iyiliğin bir araya gelmesinden kaynaklanmaktadır. Oysa ikisi birlikte irtidad ettiklerinde böyle bir çatışma söz konusu değildir. Eşler arasında din farklılığı veya ülke farklılığı oluşmamıştır. İki habis bir araya gelmiş olmaktadır.⁴²

Şâfiî mezhebinde kabul edilen görüşe göre ise, zevci ilişkiden önce meydana gelen irtidad durumunda eşler arasında ayrılık hemen gerçekleşir. Zevci ilişkiden sonra gerçekleşen irtidatta ise ayrılık iddet bitiminde gerçekleşir.⁴³ Dolayısıyla Şâfiîlerde irtidad eden kadın veya erkeğin evlilik akitlerinin sona erme vakti iddet süresinin bitimidir. İddet süresince eşler arasında fiilî ilişki caiz değildir. Ancak eşler arasında ilişki gerçekleşirse had cezası uygulanmaz. İddet süresi mürted için tövbe ederek dine geri dönme imkânı vermek içindir. İrtidad eden eş, bu süreden önce tövbe edip dönerse evlilik akdi devam eder. Şayet tövbe etmez ise kadının iddetini tamamlaması ile eşler arasında ayrılık gerçekleşmiş olur. Şâfiîlere göre kadının, irtidad eden kocasından ayrılması talak yolu ile değil fesih yoluyla gerçekleşir. Evliliğin maksadı

⁴⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 49; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, 2: 338.

⁴¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 49.

⁴² Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 49.

⁴³ Nevevî, *el-Mecmû'*, 16: 314-316; *Ravzatü't-tâlibîn*, 7: 142; Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994), 4: 319.

eşlerin birbirlerinden istifade etmelerine imkân vermektir. İrtidad eden kişi ölü hükmünde olduğu için evliliğin maksatlarını gerçekleştirme imkânı yoktur.⁴⁴

Şâfiî mezhebinde irtidad eden kişi müşrik olarak değerlendirilir. Müşriklerle evlilik akdedilmesi ise Kur'an'da yasaklanmıştır.⁴⁵ Bu sebeple irtidad durumunda evlilik akdi feshedilir.⁴⁶ Eşler arasında zifaf gerçekleşmemişse irtidad eden kadına mehir veya mut'a verilmez. Zifaf gerçekleşmiş ise kadına mehri misil gerekir.⁴⁷

Mâlikîlere göre ise eşlerden birisi veya her ikisi birlikte irtidad ettiğinde evlilik akdi batıl olacağından ayrılık gerçekleşir. Zira Kur'an-ı Kerim'de "Kâfir kadınları nikâhınız altında tutmayın."(el-Mümtehine 60/10) ayetiyle eşlerden birisinin inkâra sapması durumunda nikâh akdinin devam ettirilmemesi gerektiği söylenmiştir. Ayrılığın gerçekleşmesi için eşler arasında zifafın gerçekleşip gerçekleşmediğinin hiçbir önemi yoktur. Mâlikîler içerisinde söz konusu bu ayrılığın mahiyeti noktasında farklı görüşler vardır. İmam Mâlik'ten nakledilen bir görüşte ayrılığın bir bâin talak olduğu ifade edilmiştir.⁴⁸ Ancak fesih olmasının daha doğru olduğu belirtilmiştir.⁴⁹

Hanbelî mezhebinde ise eşlerden birisinin irtidadı hâlinde nikâhın sonlandırılacağı kabul edilmiştir. Ancak tefrikin ne zaman gerçekleşeceği konusunda Ahmed b. Hanbel'den iki farklı görüş nakledilmiştir. Bunlardan ilkinde göre irtidad halinde derhâl nikâh feshedilir. Diğer görüşe göre ise iddet süresince irtidad eden eşin tövbe ederek geri dönmesi beklenir. İslam'a geri dönse evliliklerinin devamına hükmedilir; geri dönmezse nikâh akdine son verilir.⁵⁰

⁴⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *el-Ümm* (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1403/1983), 6: 177.

⁴⁵ Bakara 2/221.

⁴⁶ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 2: 438; Nevevî, *el-Mecmû'*, 16: 214.

⁴⁷ Şâfiî, *el-Ümm*, 5: 62.

⁴⁸ Ebû Saîd Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî Sahnûn, *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ* (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415/1994), 2: 226; Ebû Ömer Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî, *Kitâbü'l-Kâfi fî fiqhî ehli'l-Medîne* (Riyad: Mektebetü'l-Riyad, 1400/1980), 1: 485.

⁴⁹ İbn Abdilberr, *Kâfi*, 2: 543.

⁵⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7: 175.

2.1. Elfaz-ı Küfrün Sebep Olduğu İtikadi Meselelerin Nikâh Akdine Etkisinin Hukuki Gereklere

Küfür gerektiren lafızları zikrederek irtidad eden kişinin evlilik akdinin sona ereceği görüşüne dayanak olarak gösterilen deliller şunlardır:

1. Kur'an-ı Kerim'de "Ey iman edenler! Mümin kadınlar hicret ederek size geldiği zaman onları imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduklarını öğrenirseniz onları kâfirlere geri göndermeyin. Bunlar onlara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar. Onların (kocalarının) sarf ettiklerini (mehirleri) geri verin. Mehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın. Siz harcadığınızı (verdiğiniz mehri) isteyin, onlar da harcadıklarını istesinler. Allah'ın hükmü budur. Aranızda O hükmeder. Allah bilendir, hikmet sahibidir." (el-Mümtehine 60/10)

Ayetin nüzul sebebi Hudeybiye antlaşması sonucu oluşan bir belirsizliktir. Hudeybiye anlaşmasının koşulları gereği Mekkeli bir kimse Hz. Peygamber'in yanına kaçarsa velisinin isteği üzerine geri verilecek, fakat bir Müslüman kaçarak Mekke'ye sığınırsa iade edilmeyecekti.⁵¹ Ancak Medine'ye sığınanlar içerisinde kadınlar da olunca konuyla ilgili bu ayetin geldiği nakledilmiştir.⁵²

Ayette bahsedilen "Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın!" ifadesinden iki farklı sonuç çıkmaktadır. Bunlardan birincisine göre, "Kâfir kadınları nikâhınız altında tutmayın!" ifadesi, Müslüman bir erkeğin İslamiyet'ten dönen karısıyla veya Müslüman olan bir erkeğin şirk inancında ısrar eden karısıyla evlilik hayatını sürdüremeyeceği belirtilmektedir.⁵³

İbn Abbâs (ö.68/687), Mücâhid (ö. 103/721), İbrâhim en-Nehâî'nin (ö.96/714) de benimsediği diğer bir görüş ise, daru'l-harpte kalan veya irtidad ederek küfür ülkesine iltica edenlerle ilgili bir düzenle-

⁵¹ Elfaz-ı Küfr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18: 298.

⁵² Ebü'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr Dav' b. Kesîr, *Tefsîrül-Kur'âni'l-azîm* (Beirut: Dâru tayyibe, 1420/1999), 8: 92.

⁵³ Hayrettin Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), 5: 320.

me getirmektedir.⁵⁴ Özellikle bu ayetin nüzülüyle birlikte Hz. Ömer, Talha b. Ubeydullah gibi sahabilerin Medine'ye hicreti reddederek Mekke'de kalan eşlerini boşadıkları yönündeki rivayetler⁵⁵ sebebiyle ayet, hem kocası Müslüman olduğu hâlde Müslüman olmayı düşünmeyen hem de koca evini ve yurdunu terk ederek küfür diyarına göç eden ya da kocasını takip ederek İslam ülkesine hicreti reddeden bayanlarla evliliğin sürdürülmemesi şeklinde anlaşılmıştır.⁵⁶

Şevkânî (ö. 1250/1834), kâfir kadınlar ifadesinin kapsamı konusunda ihtilaflar olduğunu nakletmiştir. İbrahim en-Nehâî'den naklettiği birinci görüşe göre bu ifadedeki kasıt, Müslüman bir kadının daru'l-harbe gitmesi ve orada irtidad ederek kâfir olmasıdır. Çünkü bu ayet öncesinde Müslümanlar müşriklerle evlenirken, kâfir erkekler de Müslüman bayanlarla evlenebiliyorlardı. Ayetle birlikte bu yasaklanmıştır. Dolayısıyla buradaki kâfir kavramı Ehl-i Kitap dışındaki kâfir kişilerdir. Diğer bir görüşe göre ise bu ifade kâfir toplulukların hepsini kapsayan âmm bir kelimedir. Ehl-i Kitap kadınlar buradan tahsis edilmiştir.⁵⁷ Şevkânî, “artık o kadınları kâfirlere iade etmeyiniz. Çünkü o kadınlar kâfirlere helal değildir. Kâfirler de mü'min kadınlara helal olmazlar.”(el-Mümtehine 60/10) ifadesinin Müslüman olan bir kadının, Müslüman olmayan kocasıyla arasında ayrılığın gerçekleşmesi gerektiğini gösterdiğini söylemektedir. Ayrıca ibarenin tekrar edilmesi din farklılığı sebebiyle oluşacak haramlığı tekit içindir. “O kadınlar kâfirlere helal değildir” ifadesiyle aralarındaki nikâh bağının sona erdiğini bildirmektedir. “Kâfirler de mü'min kadınlara helal olmazlar.” ifadesi ise Müs-

⁵⁴ Ebü'l-Haccac Mücahid b. Cebr el-Mekki el-Mahzumi, *Tefsiru'l-Mücâhid* (Mısır: Daru'l-Fikri'l-İslami, 1410/1989), 1:655; Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakaiki't-tenzil* (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi, 1408/1987), 4: 518; Taberî, *Câmi' u'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*, 23: 331.

⁵⁵ Taberî, *Câmi' u'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*, 23: 332.

⁵⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 51; Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî el-Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru İhyai'l-Turasi'l-Arabi, 1405/1985), 3: 336; Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb* (Beyrut: Dâru İhyai'l-Turasi'l-Arabi, 1420/ 1999), 29: 523; Ebu's-Suud, *İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-kitâbi'l-kerîm* (Beyrut: Dâru İhyai'l-Turasi'l-Arabi, ts.), 8: 239; Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkindî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1426/2005), 2: 123.

⁵⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadir* (Beyrut: Daru'l-Kelimi't-Tayyib, 1414/ 1993), 5: 257.

lüman olmayan kişilerle yeni bir nikâh akdetmenin haram olduğunu vurgulamıştır.⁵⁸

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (ö. 1942), “Artık o kadınları kâfirlere iade etmeyiniz. Çünkü o kadınlar kâfirlere helal değildir. Kâfirler de mü’min kadınlara helal olmazlar”(el-Mümtehine 60/10) ayetiyle ilgili olarak din farklılığı sebebiyle oluşacak haramlığı ifade için bu cümlelerin birisi dahi yeterli idiyse de, haramlığın sadece bir taraftan değil, iki taraftan da kesinliğini ifade etmek için tekrarlandığını söylemiştir. Hamdi Yazır, diğer bir yaklaşım olarak da birincisi ayrılığın gerçekleşmesine, ikincisinin ise yeniden nikâhın yasak olduğuna uyarı için kullanıldığını belirtmiştir. “Kâfirlerin ismetlerine yapışmayın” ifadesinin ise, daru’l-harpten hicret etmeyip kâfir olarak kalan veya mürted olarak daru’l-harbe iltica eden kadınlarla aranızda ne bir bağ ne de bir ilişki olmasın anlamına geldiğini söylemektedir.⁵⁹

Nihat Dalgın, gayr-i müslimlerle evliliği yasaklayan ayetin Bakara suresi 221. ayet olduğunu belirttikten sonra “Ey iman edenler! Mümin kadınlar hicret ederek size geldiği zaman, onları, imtihan edin...” (el-Mümtehine 60/10) ayetinin gayr-i müslimlerle evliliğin yasaklanması amacıyla değil, kadınların zorla nikâh altında tutulamayacağı ile ilgili düzenleme getirdiğini söylemektedir. Bayan eşin Müslüman olması ve İslam’ı kabul etmeyen kocasıyla evliliği devam ettirmeyi düşünmemesi sebebiyle ülkesini terk ederek İslam ülkesine iltica etmesi sonrasında, yakınlarının gelerek bu bayanın rızası olup olmamasına bakmaksızın eski kocasına geri döndürülmeleri talebi karşısında Kur’an“... Artık bu bayanları istemedikleri eski kâfir kocalarına geri döndürmeyin; çünkü artık bu kadınlar o kâfirlere helal değildir...” demiştir. Ayetteki ifadeden, “Müslüman olmuş kadınlar, kâfir olan kocalarıyla evliliklerini sonlandırmak istediklerinde bu evliliği devam ettirmek için bayanlara cebir ve şiddet kullanmayın, kadınların evliliklerini sonlandırma isteğini göz ardı etmeyin. Zira evliliğe devam etmeyi düşünmeyen bu bayanlarla

⁵⁸ Şevkânî, *Fethu’l-kadır*, 5: 256.

⁵⁹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili* (Ankara: Akçağ Yayınları, ts.), 7: 271-273.

kâfir olan kocaları arasında evlilik ilişkisi helal değildir.” şeklinde bir anlam çıkarmak daha sağlıklı görünmektedir.”⁶⁰

2. İrtidadın nikâhın devamına engel olduğuna dair gösterilen diğer bir ayet ise şudur:⁶¹

“İman etmedikçe müşrik kadınlarla evlenmeyin. Beğenseniz bile, putperest bir kadından, imanlı bir cariye kesinlikle daha iyidir. İman etmedikçe müşrik erkekleri de (kızlarınızla) evlendirmeyin. Beğenseniz bile putperest bir kişiden inanmış bir köle kesinlikle daha iyidir. Onlar (müşrikler) cehenneme çağırır. Allah ise izni (yardımı) ile cennete ve mağfirete çağırır. Allah, düşünüp anlaşılar diye ayetlerini insanlara açıklar.” (el-Bakara 2/221)

Cessâs (ö. 370/980), Bakara suresi 221. ayetin müşriklere has bir düzenleme getirdiğini ve “Onlar insanları ateşe çağırırlar.” ifadesinin müşriklerle evliliğin haram kılınmasının hikmeti olduğunu ve bu durumun illet olarak alınarak başka meselelere kıyas edilmesinin doğru olmayacağını söylemektedir. Gerekçe olarak ise Ehl-i Kitap kadınlarla evlilikte de aynı anlam söz konusu olmasına rağmen onlarla evliliğe müsaade edilmesini göstermiştir. Evliliğin haram kılınmasının illeti müşrik olmaktır. Ehl-i Kitap kadınlarla evliliğe müsaade edilmesinin illeti de Ehl-i Kitap olmaktır. Cessâs, “Onlar insanları ateşe çağırırlar.” ifadesinin illet olamayacağını şu şekilde temellendirmektedir: Kur’an-ı Kerim’de yasaklanan bazı fiiller için gösterilen hikmetler, mübah olan fiillerde de bulunabilmektedir. Örneğin, içki ve kumarın yasaklanmasının hikmeti olarak sayılan Müslüman bireyler arasında düşmanlık ve kin sokma, alışveriş ve nikâh gibi birçok beşerî ilişkide kendini gösterebilmektedir. Bunlar ise yasaklanmamıştır.⁶²

Râzî’ye göre (ö.606/1209) ayetteki müşrik lafzı, Ehl-i Kitap’ın da içine dâhil olduğu İslam dışındaki bütün grupları kapsamaktadır. Bu sebeple de, Müslüman bir bayanın Ehl-i Kitap dahil bütün küfür grup-

⁶⁰ Ayetle ilgili değerlendirme için bk. Nihat Dalgın, *İslam Hukukuna Göre Müslüman Gayr-i Müslim Evliliği* (Samsun: Etüt Yayınları, 2005), 215.

⁶¹ Kâsânî, *Bedâiü’s-sanâi*, 2: 270.

⁶² Cessâs, *Ahkâmü’l-Kur’an*, 2: 19.

larıyla evliliğinin yasaklanması görüşü İslam âlimleri tarafından tercih edilmiştir.⁶³

Taberî (ö.310/920), ayette ifade edilen müşrik lafzının kapsamı konusunda farklı görüşler nakletmektedir. Bunlardan birincisine göre müşrik lafzı hiçbir ayırım yapılmaksızın Müslümanlar dışındaki bütün toplulukları kapsamaktadır. Daha sonra Ehl-i Kitap kadınlarla evlilik müsaadesi gelince onlar müşrik kapsamının dışında değerlendirilmiştir. İkinci görüş ise, bu ayette sadece Arap müşrikleri kastedilmektedir. Diğer bir görüşe göre ise müşrik lafzı, hiçbir istisnası olmaksızın Müslümanlar dışındaki bütün grupları içine almaktadır.⁶⁴

Zemahşerî (ö. 538/1276), ayetteki müşrik lafzının kitap ehli de dâhil harbî olan bütün müşrikleri kapsadığını söylemiştir.⁶⁵

Mâtürîdî (ö. 333/943), ayette geçen müşrik ifadesinin Müslümanlar dışındaki bütün grupları içerisine aldığı söylemektedir. Mâide suresindeki ayetle Ehl-i Kitap kadınlarıyla evlilik bu gruptan istisna edilmiştir.⁶⁶

Kurtubî (ö. 671/1274), müşrik ifadesiyle ilgili farklı yaklaşımlar olduğunu söylemektedir. İbn Abbâs, Malik b. Enes, Süfyan es-Sevrî, Abdurrahman b. Amr ve Evzâi'den naklettiği görüşe göre müşrik lafzı Müslümanların dışındaki bütün grupları kapsamaktadır. Dolayısıyla Müslüman bir bireyin onlarla evliliği haram kılınmıştır. Mâide suresi beşinci ayette Ehl-i Kitap kadınlarla evlilik müsaadesi verilmiştir. Katede ve Said b. Cübeyr'den nakledilen anlayışa göre ise ayet, bütün küfür toplulukları içine alacak şekilde umum ifade etmektedir. Ehl-i Kitap kadınlar buradan tahsis edilmiştir.⁶⁷

3. İrtidadin evliliğin devamına engel olması konusunda özellikle Hanefi kaynaklarda dile getirilen diğer bir gerekçe ise mürtedin ölü hükmünde kabul edilmesidir. Nikâh akdi tarafların evliliklerini ömürlerinin sonlarına kadar sürdürmeleri amacıyla yapılır. Bu sayede kalıcı ve huzurlu bir yuva kurmanın yanı sıra neslin muhafazası da sağlanmış

⁶³ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 6: 408.

⁶⁴ Taberî, *Câmi'u'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*, 4: 362-366.

⁶⁵ Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakaiki't-tenzil*, 1: 264.

⁶⁶ Mâtürîdî, *Tevîlâtü'l-Kur'ân*, 2: 123.

⁶⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân* (Kâhire: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi, 1372/1952.), 3: 67.

olur. Ancak mürtede ölüm cezası verilmesi evliliğin devamına imkân vermemektedir.⁶⁸ Cezanın infazı öncesi mürtede verilen süre, kafasındaki şüpheleri gidermesi ve tövbe ederek İslam'a geri dönmesi içindir. Bu süre içerisinde mürtedin hükmen hayatı sonlanmıştır. Ölü olarak kabul edilen bir kişi de evlilik akdine taraf olamaz. Dolayısıyla onun hayatını kurtaracak olan şeyi düşünmesi evliliği düşünmesinden daha önceliklidir. Bu gerekçelerle mürtedin evlilik akdetmesi meşru olmadığı gibi mevcut evliliğinin de sonlandırılması gerekli görülmüştür.⁶⁹

4. Nasslar ve akli gerekçelerin yanı sıra irtidadın evlilik akdine mâni olduğu külli kaideyle de temellendirilmektedir. *«ملا يصح ابتداء لا يصح بقاء»* «İbtidaen sahih olmayan şeyin bekaen de sahih olmayacağı.» ilkesi gereği mürted bir kişiyle nikâh akdedilemeyeceğine göre, evlilik esnasında gerçekleşen irtidad da nikâhın sonlandırılmasını gerektirir.⁷⁰ Bu ilkeye göre evliliğin kuruluş aşamasında nikâha engel olan bir şey evliliğin devamına da engel olur.⁷¹

2.2. Delillerin Değerlendirilmesi

Eşlerden birisinin irtidadı durumunda evlilik akdinin sonlandırılması gerektiğine gerekçe olarak sunulan delilleri şu şekilde değerlendirebiliriz:

1. Din, evliliğin amacına uygun olarak gerçekleşmesini ve devamını sağlayan unsurdur. Küfür ise, ideal aile düzeninin oluşumuna engel bir durumdur. Zira küfür, aile kurumunun asli görevlerinden birisi olan, dünyaya gelen çocukların müspet bir kişilik sahibi olarak topluma kazandırılması ve kültürel değerlerinin intikalini sağlaması önünde büyük bir engeldir. Bu sebeple İslam, Ehl-i Kitap kadınla evlilik istisna olmakla birlikte, nikâh akdinin kuruluşu aşamasında tarafların inanç birliğine gerekli görmüştür.

Müşriklerle evliliği yasaklayan *وَلَا تَتَّكُوا الْمُشْرِكَاتِ* (el-Bakara 2/221) ayeti, evlilik akdinin ilk kuruluş aşamasını ifade etmektedir. Bu ayete göre

⁶⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 49; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, 7: 136; Nevevî, *el-Mecmû'*, 16: 214.

⁶⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 49.

⁷⁰ Dağcı, "İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-II", 146.

⁷¹ Şâfiî, *el-Ümm*, 5: 60; Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 45; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, 2: 336; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7: 151.

Müslüman bir erkek veya kadının müşriklerle evlenmesi yasaklanmaktadır. Ayetin zahirinden din farklılığının evlilik engeli içerisinde yer aldığı açıkça anlaşılmaktadır. Bu konuda farklı bir görüş söz konusu değildir. Ancak, ayette ifade edilen “müşrik” kapsamına dâhil olanlar konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır.⁷² Bu görüş ayrılığı da daha çok Ehl-i Kitap kavramı noktasındadır. Mürtedlerin bu kapsam dışında olduğu noktasında farklı bir görüş bilinmemektedir. Müşrik kelimesinin Müslüman olmayan bütün grupları içerisine aldığı kabulünden hareketle⁷³ eşlerden birisinin irtidadı hâlinde diğer eş, küfre düşmüş birisi ile nikâhlı olmaya devam ediyor konumuna düşmektedir. Müslüman bir bayan veya erkeğin kâfir/müşrik birisiyle evlilik akdetmesi ise haramdır. Ayette müşriklerden bahsedilse de irtidad eden kişiler müşrik olarak kabul edildikleri için evlilikleri sonlandırılmalıdır.⁷⁴ Ayetle ilgili tefsirlere bakıldığında birçok müfessirin müşrik lafzı içerisine Müslümanlar dışındaki bütün grupların dâhil olduğu kanaatinde olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar ayetin zahirinde evlilik akdetmiş olan Müslüman eşlerden birisinin irtidad etmesi hâlinde evliliklerin durumuyla ilgili bir husus yer almasa da mürtedlerinde müşrik ifadesi içerisine dâhil olduğu söylenilebilir. Dolayısıyla bu ayet, küfrü ifade edecek lafızlarla irtidad ettiği bilinen bir kişiyle evliliğin haram kılındığına delil olmaktadır.

2. وَلَا تُنْسِكُوا بِعَصَمِ الْكُوفِرِ “Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın...” (el-Mümtehine 60/10) ayeti, Müslüman erkeklerin inkârcı kadınlarla evliliklerini sürdürmemeleri gerektiğine delil gösterilmiştir.⁷⁵

Ayette geçen الْكُوفِرِ kelimesinin Müslümanlar dışındaki bütün grupları içerisine alan umum ifade eden bir lafız olduğu görüşü isabetlidir. Her ne kadar sebep hususi de olsa bu hükmün umumi olmasını engellemektedir.

Ayete ilgili tefsirlere bakıldığında, “kocasını Müslüman olduğu hâlde hem Müslüman olmayı hem de Müslüman bir koca ile evliliği devam ettirmeyi düşünmemeleri nedeniyle ya koca evini ve yurdunu terk ede-

⁷² Taberî, *Câmi' u'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*, 4: 362-366; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 2: 123; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2: 19; Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakaiki't-tenzîl*, 1: 264; Râzî, *Mefâtilü'l-gayb*, 6: 408; Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmü'l-Çur'ân*, 3: 67.

⁷³ Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 2: 70.

⁷⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 5: 62.

⁷⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 51; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 3: 336.

rek küfür diyarına göç eden ya da kocasını takip ederek İslam ülkesine hicreti reddeden bayanların nikâhlarda tutulmaması” şeklinde anlaşılması gerektiği görüşünün⁷⁶ tercih edildiği görülmektedir.⁷⁷ Özellikle ayetin nüzul sebebinin de bayan eşin Müslüman olması ve İslam’ı kabul etmeyen kocasıyla evliliği devam ettirmeyi düşünmemesi sebebiyle ülkesini terk ederek İslam ülkesine iltica etmesi hakkında olması bu görüşün tercihinde etkili olmuştur. Hanefî fıkhiinde da bu ayetin, eşlerden birisinin irtidadından ziyade, farklı ülkelerde yaşamak durumunda olan eşlerin evlilikleri ile ilgili değerlendirmede kullanıldığı görülmektedir.⁷⁸ Ancak ayet, sadece ülke farklılığını nikâha engel görmemektedir. Eşlerden birisinin küfür içerisinde olarak daru’l-harpte bulunması veya irtidadı neticesinde daru’l-harbe sığınması evlilik için engel görülmektedir. Bu durum ise salt ülke farklılığının değil, küfür ile birlikte ülke farklılığının evlilik engeli oluşturduğunu göstermektedir. Evlilikle ilgili ülke kavramı değerlendirilirken savaş ortamı göz ardı edilmemelidir. Ayetin nüzul sebebi içerisinde o gün daru’l-harp olan Mekke’den, daru’l-İslam olan Medine’ye iltica veya tam tersi kastedilmektedir. O dönemdeki savaş ortamı bu tanımlamalarda etkin olmuştur. “Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın...” (el-Mümtehine 60/10) ayetini ülke kavramı kapsamında değerlendirme gayretinde olan Hanefîler, emanla daru’l-harpte bulunmayı istisna etmişlerdir.⁷⁹ Yani Müslüman bir kişi eman ile dâru’l-harbe gittiğinde Müslüman veya Ehl-i Kitap karısı ile aralarının ayrılması gerekmez. Ancak eşlerden birisi irtidad ettiğinde ülke farklılığına bakılmaksızın aralarının ayrılması gerekir.

Ayetle ilgili bu değerlendirmelerde bulunduktan sonra şunu söyleyebiliriz: Evlilik esnasında eşlerden birisinin küfrü gerektirecek bir sözle irtidadı gerçekleştiğinde eşlerin arasının ayrılması gerekir. Şevkânî ve Hamdi Yazır’ın dikkat çektiği gibi “helal değildir” ibaresinin tekrar edilmesi, din farklılığı sebebiyle oluşacak haramlığı tekit etmektedir.

⁷⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 51; Cessâs, *Ahkâmü’l-Kur’an*, 3: 336; Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, 29: 523; Ebu’s-Suud, *İrşâdü’l-akli’s-selîm ilâ mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm*, 8: 239; Mâtürîdî, *Te’vîlâtü’l-Kur’an*, 2: 123.

⁷⁷ Cessâs, *Ahkâmü’l-Kur’an*, 3: 336; Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, 29: 523; Ebu’s-Suud, *İrşâdü’l-akli’s-selîm ilâ mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm*, 8: 239; Mâtürîdî, *Te’vîlâtü’l-Kur’an*, 2: 123.

⁷⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 51.

⁷⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 51.

“O kadınlar kâfirlere helal değildir.” ifadesiyle aralarındaki nikâh bağının sona erdiğini; “Kâfirler de mü’min kadınlara helal olmazlar” ifadesinin ise, Müslüman olmayan kişilerle yeni bir nikâh akdetmenin haram olduğunu vurgulamaktadır.

3. Kâfir statüsünde olan kadınlar ile evliliğin sürdürülmemesi, *ملا يصح ابتداء لا يصح بقاء* «İbtidaen sahih olmayan şeyin bekaen de sahih olmayacağı.» ilkesine dayanak gösterilerek irtidad edenlerin evliliğinin sonlandırılması gerektiği ifade edilmiştir.⁸⁰

Söz konusu bu ilke, açık bir nassa dayanmadığı gibi içerisinde birçok istisnaları da barındırmaktadır. Örneğin, bu ilkenin tam aksini ifade eden “Başlangıçta cevaz verilmeyen şeye, bekasında cevaz verilebilir.”⁸¹ kaidesi bir akdin oluşumu esnasında gösterilen titizlik devamında gösterilmeyip bunun yerini müsamaha almaktadır. Evlilik kurulurken eşlerde aranan özelliklerin aynıyla bulunup bulunmadığına dikkat edilmesi, mutlu bir yuva kurmak için aklen de gereklidir. Nikâh esnasında bulunması kabul edilemeyecek olan bazı hususların evliliğin devamında ortaya çıkması hâlinde müsamahakâr davranılması, hemen aile yuvasının yıkılmaması tercih edilir.⁸² Söz konusu bu kaide İslam hukukunda benimsenen “Zarar-ı eşed zarar-ı ehaf ile izale olunur”⁸³ ve “İki fesad tearuz ettikde ehaffi irtikâb ile a’zamnın çaresine bakılır.”⁸⁴ ilkeleri ile birlikte değerlendirildiğinde evlilik akdinin hedef ve ilkeleri, İslam’ın dünya ve ahirete yönelik hüküm ve hedefleri dikkate alındığında irtidad neticesinde evlilik akdinin sonlandırılmasının daha az zarara sebep olacağını söyleyebiliriz. Zira Kur’an, evlilikte sekinet ve meveddeti hedef olarak ortaya koyduktan sonra bunun sağlanması için gerekli gördüğü kurallar içerisinde din birliğini de saymıştır. Dolayısıyla maslahat, irtidad hâlinde evliliğin sonlandırılmasını gerektirir.

4. İrtidad edene verilecek olan idam cezası da evliliklerinin sonlandırılmasına gerekçe olarak gösterilmektedir.⁸⁵

⁸⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 5: 60; Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 45; Kâsânî, *Bedâiu’s-sanâi*, 2: 336; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7: 151.

⁸¹ Mecelle, Madde 55.

⁸² Dalgın, *İslam Hukukuna Göre Müslüman Gayr-i Müslim Evliliği*, 263.

⁸³ Mecelle, Mad. 27.

⁸⁴ Mecelle, Madde 28.

⁸⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 49; Kâsânî, *Bedâiu’s-sanâi*, 7: 136; Nevevî, *el-Mecmû’*, 16: 214.

Mürtedin ölümü hak etmesi evlilik akdini etkilemesi, ilk defa nikâh akdedeceklerle alakalı bir durumdur. Ölümü hak etmiş kişiyle evlilik akdetmenin nikâh akdinden beklenen sonuçların gerçekleşmesine mâni olacağı açıktır. Bu sebeple de bu tür kişilerin nikâh akdinde bulunması kabul edilmemiştir.⁸⁶

İrtidat ile ilgili ayetlere bakıldığında uhrevi azap söz konusu olduğu hâlde, dünyevi bir müeyyideden bahsedilmediği görülmektedir. İrtidat suçuna verilen idam cezası hakkındaki yaklaşımlara baktığımızda da bu cezanın had cezaları dışında günün koşulları dikkate alınarak verilmiş siyasi bir karar olarak değerlendirilmesinin daha çok tercih edildiği görülecektir.⁸⁷ Özellikle sonraki dönemlerde tercih edilmeye başlanan bu görüş, irtidat eden eşlerin evliliklerinin sonlandırılmasına idam cezasının dayanak olarak gösterilmesini de anlamsız kılmaktadır. Mürtede idam cezası verilmesi anlayışı kabul edilse dahi bu durum, yeni bir nikâh akdi kurulmasına mâni olmasına delil olarak gösterilebilir. Çünkü idam edileceği bilinen kişinin evlilik akdetmesi nikâhtan beklenen süreklilik gayesine aykırı bir şey olacaktır. Ancak mürtede verilecek idam cezası kurulmuş bir evliliğin devamı konusuna delil olmayacaktır.

5. Eşlerden birisinin irtidadı sebebiyle evlilik akdinin sonlandırılması kararının arkasındaki hikmetlerden birisi olarak mürtedin eşine ve çocuklarına olumsuz etkisi gösterilmektedir. «ما يؤذي الي محرم فهو محرم» «Sonucu harama götüren şeyin de haram olması.» anlayışı, irtidatın aile içerisinde yaygınlaşması ihtimalini ortadan kaldırmak için evliliklerin sonlandırılması kararını aldırıştır.⁸⁸ Eşlerden birisinin Müslüman olması/ ihtida, irtidattan farklı değerlendirilmiştir. İrtidatın aksine ihtidanın evlilik akdine etkisi konusunda ihtilaflar oluşmuştur. İhtida sonrasında kadının iddetinin bitimine kadar kocasına süre tanınacağı ve ardından evlilik akdinin sonlandırılacağı kabulünün yanı sıra gayri müslim eşler-

⁸⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 5: 49; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, 7: 136; Nevevî, *el-Mecmû'*, 16: 214.

⁸⁷ Konuyla ilgili Değerlendirmeler İçin bk. Kaşif Hamdi Okur, "İslam Hukukunda İrtidat Fiili İçin Öngörülen Asli Yaptırım Üzerine Bazı Düşünceler", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2002): 352; Nihat Dalgın, "Temel Kaynaklar Çerçevesinde Dinden Dönme ve İnanç Özgürlüğü", *Makâlât* 1(1999): 51; Yusuf el-Karadavi, "İrtidat Sorunu Yaşanan Sosyal Değişimler ve Tehdit Boyutu", trc. Osman Güner, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/2 (2005): 265

⁸⁸ Dağcı, "İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-II", 146.

den birisinin Müslüman olmayı kabul etmeyen eş ile aralarının derhal ayrılmasını gerekli görmeyip, bu durumda Müslüman eşin evliliğe devam edip etmeme hususunda muhayyer bırakılmasının gerektiği görüşü de vardır.⁸⁹

Bununla birlikte ihtida sürecinde aile içerisinde İslam dinine yönelik araştırmanın söz konusu olması Müslüman olmayan eş de arayışa ve durumunu sorgulamaya yöneltecektir. İrtidat hâlinde ise durum bunun aksinedir. Aile içerisinde dinî anlayışla ilgili olumsuz hava diğer aile bireylerini de etkileyebilecektir. Bu sebeple de eşlerden birisinin irtidadı sebebiyle evlilik akdinin sonlandırılması uygun olacaktır.

SONUÇ

Teknolojide yaşanan hızlı gelişime paralel olarak, internet kültürünün yol açtığı bilgi kirliliği fert ve toplumların zihninde oluşan kafa karışıklıkları ile birlikte inançsızlık probleminde hızlı bir artışa neden olmuştur. Bu durumdan en çok etkilenen de aile kurumudur. Ailenin en önemli fonksiyonlarından biri neslin beden, zihin ve ahlaki bakımdan sağlıklı ve dengeli yetişmesini sağlamaktır. Bu sebeple itikadi problemlerin yaygınlık kazandığı, küfür içerikli söz ve davranışların hızla arttığı, dinî hassasiyetin azaldığı bir toplumda evlilik bağına korumak adına bireyleri inanç konusunda bilgilendirmeye daha fazla ihtiyaç vardır. Ailelerin yıkılması, çocukların aile şefkatinden uzak kalması, Müslüman eşte oluşacak psikolojik yıkımlar gibi mefsedetlere neden olacaktır. Zira eşlerden birisinin gelişi güzel zikrettiği sözler neticesinde itikadi problemler başlamakta ve kişi irtidat edebilmektedir. Söylediği küfür içerikli sözlerin neticelerinden habersiz evliliklerini sürdürmektedirler. Bu durum aile kurumu açısından da elem vericidir.

Konuyla ilgili naslar incelendiğinde Müslüman bir erkeğin ancak Müslüman veya Ehl-i Kitap bir kadınla evlenebileceği, Müslüman bir kadının ise sadece Müslüman bir erkekle evlilik akdedebileceği açıkça belirtilmiştir. Bununla birlikte evlilik akdinden sonra eşlerden birisinin söylediği küfür gerektirici sözler ve yaşadığı itikadi buhran irti-

⁸⁹ Konuyla ilgili değerlendirmelere için bak. Dalgın, *İslam Hukukuna Göre Müslüman Gayr-i Müslim Evliliği*, 213-272.

dad kapsamında değerlendirilir. İrtidad da evlilik mânisi olarak görülür. Zira, ilgili nasslarda yer alan müşrik ve kâfir kavramlarının mürtedleri de içerisine aldığı konusunda bir ihtilaf yoktur. Dolayısıyla, Müslüman bir kadının müşrik, kâfir ve Ehl-i Kitap bir erkekle başlangıçta evlilik akdedemediği gibi, evlilik esnasında eşinin irtidad etmesi hâlinde de bu evliliğin sürdürülemeyeceği nasslardan anlaşılmaktadır. Aynı şekilde Müslüman bir erkek de müşrik ve kâfir bir kadınla evlilik akdedemeyeceği gibi, evlilik esnasında karısının irtidad etmesi durumunda bu evliliği sürdüremeyecektir. Bu sebeple evlilik akdetmiş tarafların, söz ve davranışlarında küfrü gerektirecek bir durum tespit edildiğinde irtidadın oluştuğu ve aile birliğinin dağılacağı bildirilerek tövbe etmesinin talep edilmesi gerekir.

KAYNAKÇA

- Abdürrezzâk, Hemmam b. Nâfi es-San'ânî el-Himyerî. *el-Musannef*. 11 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmi, 1408/1988.
- Bedr er-Reşid, Muhammed b. İsmail b. Mahmud. *Elfaz-ı küfr*. Thk. Muhammed b. Abdurrahman Hammis. Kuveyt : Daru İlfâfi'd-Devliyye, 1999/1420.
- Buhâri, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-sahih*. 9 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Buhâtî, Mansur b. Yunus b. Selahaddîn. *Keşşâfü'l-kıma' an metni'l-ikna'*. 6 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1430/ 2009.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî. *Ahkâmü'l-Kur'an*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai'l-Turasi'l-Arabi, 1405/ 1985.
- Cündî, Halîl b. İshak. *el-Muhtasar*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1426/ 2005.
- Dağcı, Şamil. "İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-II". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2000): 137-194.
- Dalgın, Nihat. *İslam Hukukuna Göre Müslüman Gayr-i Müslim Evliliği*. Samsun: Etüt Yayınları, 2005.
- Dalgın, Nihat. "Temel Kaynaklar Çerçevesinde Dinden Dönme ve İnanç Özgürlüğü". *Makâlât* 1(1999): 41-56.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Es'as es-Sicistânî. *es-Sünen*. 4 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

- Ebu's-Suud. *İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai'l-Turasi'l-Arabi, ts.
- Heytemi, Ebü'l-Abbas Ahmed İbn Hacer. *el-İlam bi-kavati'l-İslam*. Thk. Muhammed b. Abdurrahman Hammis, el-Câmi' fî elfazi'l-küfr Kuveyt: Daru İläfi'd-Devliyye, 1999/1420.
- İbn Dakîkul'îd, Ebü'l-Feth Takıyyüddîn Muhammed b. Alî. *İhkâmü'l-ahkâm şerhu umdeti'l-ahkâm*. b.y. ts.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî. *Muhallâ bi'l-âsâr*. 12 cilt. Beyrut: Daru'l-fikr, ts.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr Dav b. Kesîr. *Tefsîrül-Kur'ani'l-azîm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru Tayyibe, 1420/1999.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed. *el-Mugnî*. 10 Cilt. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvînî. *es-Sünen*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbas Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *el-Fetâva'l-kübrâ*. 6 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1987.
- İnce, İrfan. "Ridde". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35: 88-91. Ankara: TDV Yayınları, 2008.
- Karadavi, Yusuf. "İrtidat Sorunu Yaşanan Sosyal Değişimler ve Tehdit Boyutu". Trc. Osman Güner, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/2 (2005): 2539-273.
- Karaman, Hayrettin – Çağrı, Mustafa – Dönmez, İbrahim Kâfi – Gümüş, Sadrettin. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.
- Kılavuz, Ahmet Saim. "Elfaz-ı Küfr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11: 26-27. Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Şurûh*. 20 cilt. Kâhire: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, 1372/1952.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkindî. *Tévilâtü'l-Kur'an*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1426/2005.
- Mücahid, Ebü'l-Haccac Mücahid b. Cebr el-Mekki el-Mahzumi. *Tefsiru'l-Mücâhid*. Mısır: Daru'l-Fikri'l-İslami, 1410/1989.

- Nemerî, Ebû Ömer Muhammed b. Abdilberr. *Kitâbü'l-Kâfi fi fıkhi ehli'l-Medîne*. 2 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Riyad, 1400/1980.
- Nesâî, Ebû Abdirrahman b. Şuayb. *es-Sünen*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Nevevî, Ebû Zekeriya Muhyiddin b. Seref. *Ravzatü't-tâlibîn*. 12 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmi, 1412/ 1991.
- Nevevî, Ebû Zekeriya Muhyiddin b. Seref. *Mecmu' şerhi'l-Mühezzeb*. 20 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.
- Okur, Kaşif Hamdi. "İslam Hukukunda İrtidat Fiili İçin Öngörülen Asli Yaptırım Üzerine Bazı Düşünceler". *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2002): 344-364.
- Orhan, Fatih. *İslam Ceza Hukukunda İrtidat ve Temel İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2014.
- Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *Mefâtihu'l-gayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai'l-Turasi'l-Arabi, 1420/ 1999.
- Remlî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed. *Nihâyetü'l-muhtâc*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1404/ 1984.
- Sahnûn, Ebû Saîd Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî. *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*. 4 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsût*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1402/1981.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî. Fethu'l-kadîr. 6 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kelimi't-Tayyib, 1414/1993.
- Şirâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî. *el-Mühezzeb*. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l ilmiyye, ts.
- Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb. *Muğni'l-muhtâc*. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîrî. *Câmi'u'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân*. 24 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hicr, 1422/2001.
- Üdeh, Abdulkâdir. *et-Teşrîu'l-cinâiyyü'l-İslâmî*. 2 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kâtibu'l-Arabî, ts.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. Ankara: Akçağ Yayınları, ts.